

**KESKISUURET VALTIOT KRIISISSÄ – PERSIANLAHDEN
SODAN VAIKUTUS TALOUDEN KEHITYKSEEN
JORDANIASSA JA LIBANONISSA 1980–2000**

Amir Abdelamir
Kandidaatintutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
4.5.2021

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Jordanian ja Libanonin - lyhyt historia 1900–1980	1
1.2	Jordania ja Libanon historiankirjoituksessa	4
1.3	Aiheen rajaus, tutkimuskysymykset ja metodit	7
1.4	Muu aikaisempi tutkimus.....	10
2	PERSIANLAHDEN SOTA – TALOUDELLISEN KRIISIN TARKASTELU	12
2.1	Keskisuurten valtioiden taloudelliset kriisit 1980–2000.....	12
2.2	Velkarahaa ja talousreformia – BKT:n kasvu ja kriisistä elpyminen.....	14
2.3	Viennin ja talouskriisin suhde.....	16
2.4	Talousreformi ja uudelleenrakentaminen - Tuonti kriisin jälkeen.....	18
3	JÄLKIMAININGIT – 1991 – 2000	20
4	PÄÄTÄNTÖ.....	22
	KIRJALLISUUSLUETTELO	23

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Jordanian ja Libanonin - lyhyt historia 1900–1980

Historian kriisintutkimuksessa on pitkään ollut perinne tutkia suuria valtioita¹ ja isojen toimijoiden tapahtumia sekä tekoja. Esimerkiksi tutkimuksen aiheina olleet sodat koostuvat konflikteista ja sodista syntyä usein jostakin näkökulmasta kriisiksi kutsuttu ilmiö.² Lähi-idän alue on ollut pitkään eräänlaisessa kriisissä, sillä alueella on käyty sotia, jotka ovat aiheuttaneet kriisejä. Vaikuttavina toimijoina ovat alueella olleet niin paikalliset valtiot kuin lisäksi Euroopan valtiot kuten Iso-Britannia ja Ranska erilaisten hallintomandaattien³ kautta. Lähi-itä on lisäksi kiinnostanut Yhdysvaltoja sekä aikanaan Neuvostoliittoa, nimittäin etenkin kylmän sodan aikana näiden suurvaltojen vaikutus näkyi eri osapuolien tukemisessa sodassa. Suurvalloilla oli intressejä tukea eri valtioita, joiden kanssa niillä oli aktiivisia suhteita esimerkiksi kaupankäynnissä. Tukemalla tiettyä hallintoa sodassa suurvallat edistivät lisäksi omaa etuaan ja valtaansa Lähi-idässä.⁴

Lähtöasetelma vuoden 1990–1991 sodan aiheuttaman kriisin tarkasteluun vaatii alueen aikaisempien tapatumien huomioinnin. Ottomaanien valtakunnan hajottua ensimmäisen maailmansodan jälkeen vuonna

¹ Käytän tutkimuksessa käsitteitä ”valtio” ja ”maa” tarkoittaen samaa asiaa. Otan kuitenkin huomioon, että tutkimuksen kontekstissa käsitteillä on erilaisia merkityksiä. Eräs käsitteen valtio määritelmä pitää sisällään kansainvälisen yhteisön tunnustamisen, kun taas maa käsitettä käytetään kiistanalaisista alueista kuten Palestiina, jolla ei ole kansainvälisen yhteisön hyväksyntää.

² Myllyntaus, 1998, 8; Eloranta, 2019, 1. Perinteisellä suurien valtioiden tutkimuksen parissa on tutkittu suuria valtioita ja sitä kuinka tarkasteltava ilmiö näkyy suurten valtojen toiminnassa. Tällöin pienten ja keskisuurten valtioiden rooli jää tutkimatta.

³ Palestiinan mandaatti käsitti Transjordanian ja Irakin alueen muutokset. (Mandate for Palestine), Kansainliitto, 1922. Mandaatti Syyriasta ja Libanonista, (Mandate for Syria and the Lebanon), Kansainliitto, 1923.

⁴ McHugo, 2016, 239. Esimerkiksi Iranin ja Irakin sodassa 1980–1988 Irakia tukivat länsimaista niin Yhdysvallat kuin Ranska sekä Neuvostoliitto.

1922, ja Israelin valtion perustamisen myötä, on Lähi-idän alueen eri ryhmien välillä ollut jatkuvia sotia ja konflikteja. Kysymys Palestiinasta on aiheuttanut ja aiheuttaa yhä paljon konflikteja. Taustalla vaikuttaa Britannian antama mandaatti⁵ tuolloiselle Jordanian kuninkaalle Abdullahille. Mandaatissa tulevan valtion rajojen määrittelyssä ei otettu huomioon eri kansojen asuinalueita, vaan rajat vedettiin huomioiden vain palestiinalaisten pääasuinalueet.

Alueen rajoista ja valtioista on käyty keskustelua useasti, esimerkiksi toisen maailmansodan aikana oli olemassa tahoja, joiden tavoitteena oli yhdistää Irak ja Jordania yhdeksi suureksi valtioksi. Valtioita hallinneet Hashemiitti-suvut olisivat yhdistyessään muodostaneet merkittävän haasteen muille valta-asemaa havitteleville arabimaille kuten Syyrialle ja Egyptille.⁶

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen vuonna 1948 uuden valtion Israelin ja arabimaiden välit kärjistyivät sodaksi etenkin Egyptin ja Jordanian välillä. Laajuudeltaan merkittävimpinä konflikteina voidaan pitää ensimmäistä ja toista maailmansotaa 1914–1918 ja 1939–1945. Lisäksi arabivaltioiden ja Israelin väliset konfliktit kuten kuuden päivän sota vuonna 1967 on pitänyt aluetta sekasorron tilassa pitkään. Irakin ja Iranin välinen sota 1980–1988, Libanonin sota 1982–1985 ja viimeisimpänä Persianlahden sota 1990–1991 ovat horjuttaneet Lähi-idän alueen kehitystä jo pitkään.

Alueen rajat ovat muuttuneet viimeisen sadan vuoden aikana, ja sillä on ollut vaikutusta asukkaiden elinalueiden muutoksiin sekä kiistoihin erityisesti juutalaisten sekä arabien välillä. Ensimmäisen maailmansodan päättymisen myötä ja Ottomaanien valtakunnan hajottua vuonna 1922 Transjordanian valtio perustettiin Britannian mandaatilla⁷. Silloisen Transjordanian itsenäisyys astui voimaan vuonna 1946 toisen maailmansodan päätyttyä ja Britannian mandaatin purkamisen myötä.⁸ Itsenäistymisen jälkeen merkittävin aluetta ja valtion rajoja muokannut tapahtuma oli Israelin ja arabimaiden välinen sota vuonna 1948.

Ennen vuoden 1967 sotaa Jordania koostui kahdesta alueesta: nykyisestä Jordaniasta, jota tuolloin nimitettiin itäiseksi alueeksi, ja läntisestä alueesta, joka on nykyään miehityksen alla oleva alue Israelissa.⁹ Tuolloin valtiolla oli enemmän pinta-alaa, suurempi väestö ja monipuolisempi talous. Vaikka sodankäynti

⁵ Tässä kontekstissa käsitteellä mandaatti tarkoitetaan toimivaltuuksien myöntämistä tietyille taholle. Jordanian tapauksessa mandaatti annettiin Abdullahille, joka perusti kuningaskunnan ja julistautui valtion ylimmäksi valtaa valvovaksi henkilöksi. Mandaatti voi tarkoittaa lisäksi toimivaltuuksien myöntämistä esimerkiksi sodan aloittamiselle tai tietyn toiminnan hyväksymiselle.

⁶ Mc Hugo, 2016, 175–176. Tämänlaiset suunnitelmat vaikuttivat alueen kehitykseen ennen vuoden 1991 kriisiä, ja etenkin Irakin ja Jordanian väliset suhteet määrittivät esimerkiksi Jordanian toimintaa kriisiin aseoitumisessa.

⁷ Vuonna 1916 Iso-Britannian ja Ranskan välillä solmitun Sykes-Picot etupiirisopimuksen myötä Irak ja Jordania päätyivät Britannian ohjailuun. Britannian hallinto asetti valtaan Hashemiitti-suvun Faisalín Irakiin ja Abdullahin Jordaniaan.

⁸ Iso-Britannian hallitus, 1946.

⁹ Robins, 2004, 120–123, 134–136. Itäistä aluetta kutsuttiin East Bankiksi ja läntistä aluetta West-Bankiksi. Robins käyttää yleisesti näitä käsitteitä puhuessaan alueista.

Israelin kanssa rasitti valtion taloutta, oli arabimaiden linja yhtenäinen ja avustuksia jaettiin niin sanotusti eturintamalla oleville valtioille, kuten Jordaniaalle. Arabimaiden ja Israelin välillä käyty sota vuonna 1967, jota kutsutaan Suezin kriisiksi¹⁰ muutti Jordanian valtion suhdetta Palestiinan aluetta hallinneen vapautusarmeijan kanssa (PLO), sillä Länsirannan tapahtumat saivat aikaan laajan palestiinalaisväestön pakenemisen alueelta itäisen Jordanian alueelle.¹¹

Vuonna 1973 Egyptin ja Syyrian johdolla käyty Jom Kippur -sota vaikutti Jordanian toimiin osana arabimaiden ja Israelin välisiä konflikteja, sillä Jordania otti sotilaallisesti osaa konfliktiin tukemalla arabinaapurivaltioitaan.¹² Irakin ja Iranin välinen sota 1980–1988 heikensi aikaisemmin läheisiä suhteita Jordanian ja Irakin välillä. Maiden välinen kaupallinen liikenne oli vilkasta niin tavaran kuin työntekijöiden osalta, sillä läheiset suhteet valtioiden välillä olivat mahdollistaneet helpon liikkumisen rajan yli työn perässä kulkeville. Jordanian kuningas Husseinin ja Irakin presidentti Saddam Husseinin välistä suhdetta pidettiin arabimaiden johtajien välillä läheisimpänä.¹³ Suhde Husseinin kanssa kariutui vuonna 1982 Irakin sodankäynnin menestyksen heikennyttyä. Iran vastasi vastahyökkäyksellä ja käytännössä osapuolet olivat seuraavat kuusi vuotta asemasodan kaltaisessa asemassa. Menestys sotarintamalla heikentyi ja tämä vaikutti valtion talouteen merkittävästi, sillä öljystä saadut varat oli käytetty ja tuonti esimerkiksi Jordaniasta lakkasi. Näin tämä sota vaikutti Jordanian vientiin jo varhaisessa vaiheessa ennen Persianlahden sotaa.¹⁴

Vuoden 1967 sodan jälkeen alkoi Libanonissa uudelleenrakennuksen ja talouden elvytyksen aika. Valtio tuki tehdastuotantoa ja maataloutta verokevennyksin ja helpotuksin. Työmarkkinoilla kilpailivat Syyriasta saapuneet nuoret työikäiset miehet, joiden ei tarvinnut maksaa valtiolle työeläkemaksuja. Pidemmällä aikavälillä tämä johti libanonilaisten syrjäyttämiseen työelämän ulkopuolelle ja heidän arvonsa työmarkkinoilla laski osaamisen puutteen vuoksi. Syyrian vaikutusvalta Libanonissa oli merkittävä ja syrji paikallisia. Vaikka Libanonin kaupungit kasvoivat, hyödyt valuivat maan ulkopuolelle ja henkinen pääoma kärsi, kun töitä ei riittänyt kaikille. Työttömyys ja tyytymättömyys valtion toimiin olivat eräitä syitä siihen, miksi sisällissota puhkesi vuonna 1975. Harrisin näkemyksen mukaan Libanonin voidaan katsoa lakanneen olemasta itsenäinen valtio vuodesta 1975 lähtien sillä se on kamppailut vakaan yhteiskunnan ylläpitämisessä siitä saakka. Alueen vakautta on horjuttanut Palestiinan alueen konfliktit sekä Syyria ja

¹⁰ Suezin kriisi tai ”Toinen arabien ja Israelin välinen sota” syntyi Israelin hyökättyä Egyptiin aikomuksenaan vallata maantieteellisesti tärkeä Siinain niemimaa. Suezin kanava on merkittävä tieliikenneväylä, joka yhdistää Aasian liikenteen Eurooppaan. Kanavaa hallitseva Egypti hyötyy taloudellisesti käyttömaksuista ja siksi se on aiheuttanut konflikteja alueella.

¹¹ Robins, 2004, 124–129.

¹² Rodman, 2012, 91.

¹³ Robins, 2004, 150.

¹⁴ Robins, 2004, 149–154.

Israel omilla toimillaan.¹⁵ Maan sisäiset poliittiset epävakaudet sunni- ja muslimiryhmien sekä kristillisten vähemmistöjen sekä maroniittivähemmistöjen¹⁶ välillä ovat olleet hidastamassa valtion mahdollisuuksia rakentaa vakaata yhteiskuntaa.

1.2 Jordania ja Libanon historiankirjoituksessa

Tässä kappaleessa esittelen analyysini kohteena olevia historian monografioita. Käytössäni on niin yleisteos Lähi-idän alueesta kuin valtioiden omaa historiaa käsitteleviä teoksia. Kappaleessa keskityn teoksien esittelyyn yleisesti, sillä seuraavassa varsinaisessa käsittelyluvussa analysoin teosten sisältöjä suhteessa tilastoihin.

Näiden historian monografioiden sisällöstä tulee ottaa huomioon, että ne on kirjoitettu tietyille yleisölle. Teokset on kirjoitettu englannin kielellä ja suunnattu Euroopassa länsimaiselle lukijakunnalle. Tämä seikka vaikuttaa teosten sisältöihin, nimittäin kohdeyleisö on sellainen, jolle alueen menneisyys ei ole niin tuttu. Kontekstointia ja taustoitusta on siis paljon, jolloin itse alkuperäislähteiden analyysi saattaa jäädä vähemmälle huomiolle. Kohdeyleisön ja tutkijoiden ollessa länsimaisia saattaa paikallisten ääni ja näkyvyys jäädä käsittelyn ulkopuolelle. Teosten lähdeluettelot osoittavat tutkijoiden kyvyn lukea lähteitä alkuperäisellä kielellä arabiaksi sillä, tutkijat ovat käyttäneet laajasti niin sanomalehtikirjoittelua, viranomaislähteitä kuin omaelämäkertoja. Teoksissa ei eritelty minkälaisin metodein erilaisia lähteitä tulkittiin, mikä horjuttaa tutkimusten tulkintojen luotettavuutta.

Arabien historiaa käsittelevän teoksen *A Concise History of The Arabs* käyttö antaa pohjan kontekstoinnille tutkimuksessa sekä mahdollistaa asiayhteyksien sitomisen alueen pitempiäaikaiseen kehitykseen. Historioitsija John McHugo on tutkimuksessaan keskittynyt Lähi-idän alueeseen eri näkökulmista. Teoksessaan hän valottaa lukijalle, kuinka monisyinen ja kompleksinen Lähi-itä on alueena, sekä selostaa arabien elämää eri alueilla heimoyhteisöjen muodossa ja myöhemmin valtioissa.¹⁷ Esimerkiksi kirjoittaessaan Irakin vuoden 2003 sodasta ottaa hän laaja-alaisesti huomioon, kuinka valtion sisäiset vastakkainasettelut aina edellisen vuosisadan alusta alkaen ovat vaikuttaneet sisällissodan eri osapuolien muodostumiseen. Taustalla vaikuttaa muun muassa pitkä vastakkainasettelu shiia- ja sunnimuslimien välillä sekä muun muassa kristillisten vähemmistöjen ja juutalaisvähemmistöjen roolit yhteiskunnan jäseninä.¹⁸

¹⁵ Harris, 2012, 220–222, 232.

¹⁶ Yhdysvaltain ulkoministeriö, 2021.

¹⁷ Mc Hugo, 2016, 13–19.

¹⁸ Mc Hugo, 2016, 236–246.

Teoksesta saa hyvän pohjan taustoitukseen sekä analyysiin etenkin Jordanian ja Libanonin valtioiden tapahtumista vuosien 1980–2000 välillä. Jordanian tapahtumia McHugo sivuaa käsitellessään Persianlahden sotaa. Hän kirjoittaa etenkin kuningas Husseinin toimista arabimaiden ja lännen välillä, joten teos tarjoaa aineistoa niin taustoitukseen kuin analyysiin.

Lähi-idän tutkimuksen professori Philip Robins toimii Oxfordissa kansainvälisten suhteiden ja politiikan laitoksella. Robinsin aikaisemmat tutkimukset käsittelevät Lähi-idän aluetta kansainvälisen politiikan näkökulmista. *A History of Jordan* käsittää Jordanian historiaa aina ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeista nykypäivään. Jordania on ollut Hashemiitti-suvun hallinnassa brittiläismandaatin myötä ja tämän vuoksi Robinsin kerrontatyö rakentuu pitkälti kuninkaan päätösten ja toimien ympärille. Robins on tutkinut Jordanian lähihistoriaa perusteellisesti ja esittää kritiikkiä aikaisemmalle tutkimukselle sekä osittain vanhentuneelle tiedolle.¹⁹ Hän kritisoi aikaisempaa tutkimusta siitä, että se on aloittanut maan historian käsittelyn vasta Britannian hallinnasta alkaen ja jättänyt huomioitta Ottomaanien valtakunnan vaikutukset valtion kehitykseen sekä sen ihmisiin. Robins puolestaan jättää huomioitta alueen asukkaiden näkökulman, vaikka hän itse johdannossa kritisoi aikaisempaa tutkimusta kuningaskeskeisyydestä sekä käsittelystä brittiläisten ja muiden eri aikakausien hallitsijoiden kautta.²⁰ Tämä saattaa selittyä tutkijan taustasta ja kohdeyleisöstä sillä länsimaissa julkaistun teoksen tarkoitus on tuottaa tietoa sen sijaan, että keskityttäisiin paikallisten äänen esille tuomiseen.

Toisaalta teos sitoo Lähi-idän tapahtumat perusteellisesti muun maailman tapahtumiin. Valittu näkökulma selittyy Robinsin taustasta Lähi-idän tutkimuksen parissa sillä hän tuo esille, kuinka riippuvaisia

¹⁹ Robins, 2004, 133.

²⁰ Esimerkiksi Jordanian historian käsittely vain osana Ottomaanien valtakuntaa, eikä omana alueenaan omine erityispiirteineen.

Jordania ja Palestiina ovat toisistaan.²¹, näistä jälkimmäinen on osittain nykyään miehityksen alla oleva alue Israelissa.²²

Jordanian kartta 2021, & Länsiranta 1. Nationsonline.org

Robins kuvaa lukijalle, kuinka valtion nykyiseen tilaan johtaneet tapahtumat ovat monimutkaisia ja suhteet naapurivaltioihin eivät aina ole yksinkertaiset.²³ Jordania on ollut mukana monessa Lähi-idän kriisissä, etenkin arabivaltioiden ja Israelin välisissä konflikteissa. Lisäksi valtion diplomaattiset suhteet eri valtioiden kanssa ovat muuttuneet viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana hyvin paljon, etenkin suurten alueen suurten valtioiden kanssa kuten Egypti, Irak ja Syyria. Jordanialla on niin menneisyytensä kuin maantieteellisen sijaintinsa vuoksi keskeinen rooli alueen tapahtumissa.

Tutkimukseni näkökulmasta teos tarjoaa kattavan taustoituksen Jordanian valtionsuhteisiin sekä aineistoa, jota verrata tilastoihin. Libanonin historiaa tutkineen William Harrisin teos *Lebanon A History*,

²¹ Robins, 2004, 142–143. Robins kuvaa, kuinka Jordanian infrastruktuuria rakennettiin naapurivaltioilta saaduilta öljytuloilla. Saatujen tukien määrä oli laskeva vuodesta 1967 alkaen, mutta siitä huolimatta vielä vuosina 1980–1982 tukia saatiin lähes 40–30 % suhteessa valtion vientiin.

²² Robins, 2004, 134–136.

²³ Jordanian rooli alueen sovittelijana on ollut mahdollista juuri sen ansioista, että se on ollut läheisissä tekemisissä naapurivaltioiden kanssa sekä on pyrkinyt edistämään vakaita oloja itselleen ja samalla muille alueen tekijöille. On lisäksi mahdollista, että Jordanian johto on halunnut aktiivisesti välttää konflikteja omien rajojensa sisällä ja tämän vuoksi sille on sopinut sisäisen sovittelijan rooli alueella.

600–2011, tuo tärkeää tietoa tutkimusaiheeni taustoitukselle, kuin lisäksi tuoreempaa analyysiä maan tilasta, mukaan lukien 2000-luvun alun tapahtumat. Teos keskittyy vahvasti maan sisäpolitiikkaan ja erityisesti poliittisiin ristiriitoihin. Teoksessa käsitellään kattavasti etenkin eri uskontoa edustavien ryhmien välisiä ristiriitoja ja intressejä suhteessa siihen, minkälaista ulkopolitiikkaa haluttiin tehdä. Tutkimukseni kannalta on tärkeää esittää havaintoja siitä, mitä tekijöitä talouden kehityksessä otetaan huomioon ja mitkä tekijät saattavat jäädä vähemmän analyysin kohteeksi.²⁴

1.3 Aiheen rajaus, tutkimuskysymykset ja metodit

Kandidaatintutkielmassani tutkin Jordanian ja Libanonin valtioiden kansantalouksien kehitystä vuosina 1980–2000 Persianlahden sodan aiheuttaman taloudellisen kriisin yhteydessä. Persianlahden sota käytiin vuosina 1990–1991 Irakin ja Yhdysvaltain johtaman monikansallisen liittouman²⁵ välillä, Irakin miehitettyä Kuwaitin 2.8.1990. Sodan lopputuloksena Irakin joukot vetäytyivät Kuwaitista ja YK:n Irak-erikoiskomissio joukkotuhoaseiden eliminoimiseksi perustettiin.²⁶ Konfliktin vaikutukset koko alueen kehitykseen olivat ja ovat edelleen mittavat.

Kahdenkymmenen vuoden aikarajaus mahdollistaa pitkän aikavälin tarkastelun. Alueellinen rajaus Libanoniin ja Jordaniaan perustuu valtioiden samankaltaiseen menneisyyteen ja yhteiskunnan rakenteeseen. Tämän vuoksi näiden valtioiden vertailu on helpompaa kuin kahden keskenään hyvin erilaisen valtion vertailu.

Valtioiden ainoat yhdistävät tekijät eivät ole pelkästään kaupankäynti ja läheinen naapurisuhte. Molemmat olivat ensimmäisen maailmansodan jälkeen Iso-Britannian ja Ranskan miehittämiä.²⁷ Valtioiden yhteinen historiallinen tausta mahdollistaa kehityssuuntien tarkemman tarkastelun ilman, että laajempaa vertailevaa analyysiä tarvitsee tehdä.²⁸

Vertailemalla kahta hyvin samankaltaista valtiota saadaan tarkempia tuloksia ja parempi kokonaiskuva siitä, kuinka kriisi vaikuttaa erityisesti keskisuuriin valtioihin, joiden taloudet ovat riippuvaisia viennistä naapurivaltioidensa kanssa. Jordania ja Libanon eivät olleet osana Yhdysvaltain

²⁴ Harris, 2012, 232–264.

²⁵ Yhdysvaltain johtaman liittouman jäsenet, 2021.

²⁶ YK, 1991.

²⁷ French mandate for Syria and Lebanon. Mandate for Palestine – Report of the Mandatory to the League of Nations. 1933.

²⁸ Esimerkiksi myöhemmin mainitsemani Ojalan ja Tamakin vertaileva tutkimus on erilainen sillä vertailtavat valtiot eli Suomi ja Japani ovat hyvin erilaiset.

johtamaa liittoumaa, joten niiden asemoituminen oli aluksi tukea osoittavaa tai vähintäänkin sivusta seuraajana toimimista.

Jordania ja Libanon eivät kumpikaan kuulu öljyntuottajavaltioihin, joten niiden talouden rakenteet poikkeavat muista alueen valtioista Lähi-idän mittakaavassa ne ovat väestömäärältään keskisuuria²⁹. Esimerkiksi valtiot kuten Oman, Bahrain, Yhdistyneet arabiemiirikunnat, Kuwait ja Qatar ovat väestöltään ja yhteiskuntarakenteiltaan niin erilaisia³⁰, ettei niitä voi verrata samalla tavalla kuin näitä kahta. Edellä mainitut valtiot ovat pieniä niin alueellisesti kuin väestöltään, ja niiden taloudet ovat rakentuneet öljyntuotannon ympärille, mikä on itsessään merkittävä ero Jordaniaan ja Libanoniin. Tämän vuoksi jätän mainitsemani muut valtiot tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle. Jordanian ja Libanonin ollessa riippuvaisia öljyn tuonnista ovat niiden taloudet alttiita öljyn hinnanvaihtelun aiheuttamille häiriötekijöille sekä epävakauksille ja täten ne ovat erityisen riippuvaisia naapurivaltioistaan.

Kriisin käsitteestä on erilaisia tulkintoja ja erilaisia määritelmiä tutkimuskirjallisuudessa, käsitteenä se on usein käytetty, mutta harvoin määritelty. On tärkeää määritellä mitä käsite itselle tarkoittaa tutkimuksessa. Yhtä selkeää vastausta ei ole ja määritelmät ovat erilaisia niin taloushistorian kuin liiketalouden historian tutkimuksen parissa. Taloudellisella kriisillä tarkoitan tässä tutkimuksessa tilannetta, jolloin yhteiskunnan jollakin sektorilla tapahtuu merkittävä muutos ja tämän seuraukset näkyvät mittareissa, jotka kuvaavat valtion talouden tilaa. Tästä syystä bruttokansantuote-, tuonti- ja vientitilastoissa tapahtuvat syvät selkeästi trendistä poikkeavat muutokset määritellään taloudelliseksi kriisiksi.³¹

Kriisi vaikutti valtioihin kaupankäynnin hidastumisen ja työvoiman liikkumisen myötä, joten kriisi toimii perusteena valtioiden vertailulle. Kriisin vaikutuksista saa hedelmällisempiä tuloksia, kun tarkastelussa on useampi kuin yksi valtio, koska tarkastelussa on erilaisessa tilanteessa olevia valtioita. Perusteluna valtioiden valintaan on niiden samankaltaisuus monessa eri kategoriassa. Pinta-ala, väestön koko ja eri uskontoryhmät³² sekä talouden rakenne mahdollistavat pienten -ja keskisuurten maiden vertailun keskenään sillä toisin kuin suuret valtiot ne koostuvat usein vain yhdestä talousalueesta. Valtioita yhdistää lisäksi pitkään kiistanalaisena ollut Palestiinan maa nykyisessä Israelissa. Maalla on ollut merkittävä vaikutus erityisesti Jordanian kuninkaan haluun toimia sovittelijana eri tahojen välillä, sillä

²⁹ Myllyntauksen tutkimus on tehty Euroopassa, jolloin tarkasteltavat valtiot ovat nimetty erikseen pieniksi valtioiksi. Tutkimuksessa maita olivat esimerkiksi maat kuten Portugali, Norja ja Irlanti. Nämä maat ovat suhteellisesti samankokoisia muihin Euroopan maihin nähden. Samalla tavalla Jordania ja Libanon ovat keskisuuria. Vaikka Myllyntaus puhuu pienistä valloista niin tässä kontekstissa käytän termiä keskisuuret valtiot.

³⁰ Liite 1,2,3. Maailmanpankki. 2020. Väestön määrän lisäksi eroja löytyy valtioiden talouden rakenteista.

³¹ Kobrak & Wilkins, 2013, 2–4.

³² Liitteet 1,2,3.

Jordanian intresseissä on pitää alue vapaana konfliktista.³³ Tutkimuksessa sivuan Palestiina-kysymystä, mutta en rajauksen ja aiheen laajuuden vuoksi käsittele sen vaikutuksia alueen kehitykseen tarkemmin.

Tutkielmassani tutkin, **miten kriisi rajatulla alueella vaikuttaa keskisuurten valtioiden talouksiin**. Selvitän, **miten aihetta tarkastellaan kyseisten maiden historiaa käsittelevissä monografioissa**. Näin selvitän, miten valtioista kirjoitettu historiankirjoitus kuvaa sitä, **mitä tapahtui ja miksi**. Menetelmänä on tällöin histogramfinen selvitys yhdistettynä tilastojen vertailuun. Käytännössä se tarkoittaa sekä maiden historiaa käsittelevien teosten, tilastojen analysointia ja vertailua, jota voidaan kutsua myös meta-analyysiksi. Vertailulla arvioin, mitä syitä tutkijat nostavat esille selittäessään taloudellisen kriisin vaikutuksia.

Tällä menetelmällä saan muodostettua yleiskuvan sodan aiheuttamista taloudellisista vaikutuksista. Lisäksi tutkin tilastoja ja arvioin sekä olosuhteita, joissa ne on tuotettu, että sitä, kuinka kirjallisuus niihin viittaa. Olennaisinta tutkimukselleni on arvioida ja analysoida sekä tutkimuskirjallisuutta, sillä historian tutkimusta meta-analyysiä käyttäen ei ole aikaisemmin tehty, mutta sitä on sovellettu muun muassa liiketalouden tutkimuksen parissa.³⁴

Kokonaiskuvan keskisuurten valtioiden näkökulmasta luon tarkastelemalla Maailmanpankin (WTO)³⁵ tilastoja tuonnista, viennistä sekä bruttokansantuotteesta (BKT) kymmenen vuotta ennen ja jälkeen kriisin. Tällä aikarajauksella kriisin vaikutukset huomioidaan pitkällä aikavälillä, jolloin niistä muodostuu kattavampi kokonaiskuva. Esimerkiksi Jordanian jäsenyys WTO:ssa hyväksyttiin vuonna 2000, jolloin sen taloutta uudistettiin merkittävällä tavalla, ja kriisin vaikutuksia ei tämän jälkeen ole enää tarkoituksenmukaista tarkastella.

Tilastojen tulkinnassa otan huomioon lähdekritiikin sekä kontekstin, jossa luvut on toimitettu. Maailmanpankin rooli kansainvälisessä kaupassa on vähentää ja purkaa esteitä, jotka rajoittavat vapaata kauppaa. Tavoitteiden mukaisesti se pyrkii edesauttamaan vakaata taloutta niin eri valtioissa kuin laajemmilla alueilla. Tullimaksujen purkaminen ja kaupankäynnin pelisääntöjen erilaisten standardien asettaminen ovat järjestön toiminnan ydintä. Määrittämällä tietyt säännöt ja toimintamallit kaupankäynnille saa järjestö samalla suurta kritiikkiä, sillä se puuttuu perustavanlaatuisesti eri valtioiden käytäntöihin ja tapoihin tuottaa tavaraa ja myydä sitä.³⁶

Maailmanpankki, joka toimii osana kansainvälistä valuuttarahastoa,³⁷ tuottaa vuosittain raportteja eri valtioiden sekä alueiden taloudellisesta tilasta. Järjestön motiivit kerätä dataa maista pitävät sisällään

³³ Robins, 2004, 184–187.

³⁴ Combs, 2019, 1–2, 4–6.

³⁵ WTO eli World Trade Organisation.

³⁶ Bartlett, Moss, 1–2, 2002.

³⁷ IMF eli International Monetary Fund.

tavoitteen edesauttaa ja valvoa valtioita vakaan talouden saavuttamisessa.³⁸ On lisäksi pidettävä mielessä käsiteltävien valtioiden viranomaisten mahdollisia motiiveja vääristellä lukuja, esimerkiksi rahallisen tuen tai halvemman lainakoron saamiseksi, sillä kriisien aikana molemmat valtiot velkaantuivat niin sisäisille kuin kansainvälisille pankeille.³⁹ Tutkimuksessa käytetty kirjallisuus ei tätä käsittele, mutta sen sijaan Lähi-idän pankkien toimintaa on tutkittu teoksessa *Monetary Policy and Central Banking in the Middle East and North Africa*.⁴⁰

1.4 Muu aikaisempi tutkimus

Vuoden 1990–1991 sodasta on julkaistu erilaisia raportteja ja tieteellisiä tutkimuksia, mutta Jordanian ja Libanonin välinen vertaileva ja talouteen painottuva analyysi puuttuu. Esimerkiksi markkinoinnin professorin Ziad Zwaidanin ja matemaattisten tieteiden professorin Mihai Nican julkaisema artikkeli *The 1991 Gulf War and Jordan's Economy* käsittelee Irakin ja Jordanian välisiä kauppasuhteita. Huomioin velka-asian, joka vaikuttaa kriisin jälkeiseen kehitykseen sekä tutkin tieteellisiä julkaisuja, jotka käsittelevät Jordanian taloutta sodan aikana.⁴¹ Lisäksi YK:n alla toimivan komission julkaisema raportti *The Impact of the Gulf Crisis on the Jordanian Economy* kuvaa kriisin vaikutuksia maan talouteen selostamalla sen aiheuttamia suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Näitä kahta tutkimusta ja raporttia tarkastelen käsittelyluvussa ja kiinnitän erityisesti huomiota esitettyihin johtopäätöksiin.

Libanonin osalta aikaisempaa tutkimusta, joka käsitelisi ainoastaan vuosien 1990–1991 kriisiä ei ole, mutta sen sijaan on tutkimuksia, joissa on käsitelty valtion uudelleenrakentamista sen oman pitkään jatkuneen sisällissodan osalta. Kauppätieteiden tutkijat Charles Harvie ja Ali Salman Saleh Wollongongin yliopistosta ovat arvioineet valtion tilaa aina vuodesta 1975 nykypäivään saakka. *Lebanon's economic reconstruction after the war: A bridge too far?* on tutkimusartikkeli, joka on julkaistu politiikkaan keskittyvässä tieteellisessä aikakauslehdessä nimeltä *Journal of Policy Modeling*. Artikkelin alkuosan taustoittavassa osiossa sekä ensimmäisessä luvussa käsitellyt syyt Libanonin valtionalouden tilaan ovat analyysini kohteena tässä tutkimuksessa.

Tutkimuskirjallisuutta käytän laajasti eri taloushistorian osa-alueilta, ja näitä pyrin hyödyntämään omien tutkimuskysymysteni kannalta parhaiten palvelevalla tavalla. Teokset luovat

³⁸Maailmanpankki, 2021. Maailmanpankin toimintaa ohjaavat ohjeet ja heidän käyttämänsä metodologiset keinot tilastojen keruussa ovat läpinäkyviä ja tutkijoiden saatavissa.

³⁹Robins, 2004, 143. Viittaus Jordanian keskuspankin lukuihin, joissa näkyy valtion velkaosuus suhteessa BKT:hen.

⁴⁰Cobham, Dibeh, 2009. Erityisesti Libanonin keskuspankkien toiminnasta.

⁴¹Swaidan & Nica, 2002.

tieteellisen pohjan tekemälleni analyysille ja tukevat samalla monen eri näkökulman hyödyntämistä. Jari Ojalan teoksesta saan peruseriaatteet vertailevaan taloushistoriaan, Timo Myllyntauksen teoksesta keskisuurten valtioiden rooliin, Jari Elorannan teoksesta näkökulmaa etenkin kaupankäyntiin ja konflikteihin ja Christopher Kobraikin sekä Mira Wilkinsin teoksesta saan pohjaa historian parissa tehtyihin talous- ja liiketalouden kriisien määrittelyyn. Käsittelen näiden tutkijoiden teoksia tarkemmin seuraavassa luvussa.

2 PERSIANLAHDEN SOTA – TALOUDELLISEN KRIISIN TARKASTELU

2.1 Keskisuurten valtioiden taloudelliset kriisit 1980–2000

Vertailevan taloushistorian tutkimusta on tehty taloushistoriassa eri tavoilla ja eri aikoina. Talous- ja sosiaalhistorian professorin Timo Myllyntauksen toimittaman tutkimuksen *Economic Crises and Restructuring in history: Experiences of Small Countries* lisäksi Helsingin yliopiston professori Jari Eloranta on tutkinut erityisesti pieniä -ja keskisuuria valtioita. Hänen toimittamassaan tuoreessa teoksessa *Small and Medium Powers in Global History – Trade, Conflicts, and Neutrality from the 18th century to the 20th centuries* toimitaan globaalihistorian kentällä. Taloushistorian professori Jari Ojala on taas tutkinut vertailevaa taloushistoriaa, ja hänen toimittamassaan *Comparing Post-War Japanese and Finnish Economies and Societies – Longitudinal perspectives* -tutkimuksessa perehdytään kahden hyvin erilaisen valtion keskinäiseen pitkänajan vertailuun. Vertailevan analyysin onnistumista taas edistää valtioiden samankaltaisuuden luomat yhteiset haavoittuvuudet. Esimerkiksi samanlainen väestön ikärakenne asettaa samat tulevaisuuden haasteet valtioille.⁴²

Liiketalouden sekä taloushistorian professorit Kobrak ja Wilksin tutkivat taloudellista kriisiä teoksessaan *History and Financial Crises*. He pohtivat teoksen alussa kriisin käsitettä ja ottavat huomioon, kuinka usein tutkimuksessa käsitteen määrittely jää tekemättä tai siitä ei päästä yhteisymmärrykseen. Heidän olennaisin huomionsa on pohdinta liiketalouden -ja talouskriisien välisestä vuorovaikutuksesta, joka näkyy teoksen artikkeleissa. Tutkijat viittaavat ekonomisti Charles P. Kindlebergerin ajatuksiin näiden

⁴² Ojala, Tamaki, 2015, 6.

kahden kriisin välisistä suhteista. Kiteytettynä liiketalouden kriisi voi tapahtua jollain tietyllä liiketalouden sektorilla, jolloin puhutaan rajatummissa vaikutuksista sektorin sisällä. Taloudellisesta kriisistä voidaan Kindlebergerin mukaan puhua silloin, kun vaikutukset näkyvät koko talouden tilaa mittaavissa indikaattoreissa kuten bruttokansantuotteen syvässä laskussa. Kobrak ja Wilkins kuitenkin toteavat, ettei edes Kindleberger pidä kiinni lopullisesta määritelmästä kriisin suhteen, sillä hän toteaa määrittelyn yksiselitteiseksi tietyin kriteerein ilmeneväksi ilmiöksi olevan vaikeaa.⁴³

Pienten -ja keskisuurten valtioiden tutkimusta tehneen Jari Elorannan pääargumentti on, että pienet sekä keskisuuret *heikot* valtiot kykenivät ennen konfliktin kärjistymistä kasvattamaan omaa kaupankäyntiään sekä löytämään uusia markkinoita ja tällöin hyötymään välillisesti sodan teollistumisesta. Aiheellista pohtia, missä määrin konfliktia kyettiin ennakoimaan. Oliko esimerkiksi Jordanialla tietoa Irakin mahdollisista toimista miehittää Kuwait? Jordanian ja Libanonin valtioiden yhteydessä keskustelu valtion ”heikkoudesta” nousee esille ja Eloranta määrittelee heikon valtion olevan ”liian” riippuvainen muun muassa ulkomaan kaupasta. Elorannan määritelmän mukaan Jordaniaan pätee heikon valtion piirteitä, sillä se on riippuvainen kaupankäynnissä Irakin kanssa. Libanonia voidaan tässä määritelmässä pitää heikkona valtiona, sillä se on riippuvainen Syyriasta niin poliittisesti kuin viime kädessä taloudellisesti. Elorannan mukaan riippuvuussuhteisiin vaikuttaa suurten valtojen hajoamisen jälkeen ja pienten sekä keskisuurten valtioiden perustamisen myötä alueella kiihtynyt kaupankäynti. Tässä tapauksessa suuri valta on Ottomaanien valtakunta. Tätä kautta pienten valtioiden itsenäistyminen on edesauttanut muun muassa elintason nousua.⁴⁴

Persianlahden sodan aiheuttama taloudellinen kriisi johtui monesta tekijästä, ja kriisin syvyyteen vaikuttivat alueiden kehitys sekä talouden tila aikaisempina vuosikymmeninä. Jordanian osalta alamäki alkoi vuodesta 1982 Irakin rahahanojen sulkeuduttua. Jordaniasta käytiin paljon töissä niin Palestiinan alueella kuin muissakin kasvavissa rikkaissa öljyntuottajamaissa, ja näin kotimaahan Jordaniaan tuli tärkeitä tuloja; väkeä kävi töissä niin Palestiinan alueella kuin muissa kasvavissa, rikkaissa öljyntuottajamaissa. Konfliktin myötä kotimaahan palanneen työväestön työttömyys ja viennin lasku saivat valtion hoidossa aikaan toimia, jotka veivät taloutta itseään uudistavaan suuntaan.⁴⁵

Libanonin osalta sisällissota vaikutti aina vuodesta 1975 asti ja loppua maan sisäisille ristiriidoille ei ollut näkyvissä vielä moneen vuosikymmeneen. Valtion asioihin sekaantuivat niin Syyria kuin PLO, ja 1980-luvulle tultaessa Egypti antoi signaaleja siitä, ettei ”veljeily” pitkäaikaisen vihollisen Israelin kannattaisi, koska sillä saattaisi olla vaikutuksia niin arabimaiden yhtenäiseen rintamaan kuin taloudellisten

⁴³ Kobrak & Wilkins, 2013, 3–5.

⁴⁴ Eloranta, 2019, 2–3, 4–6.

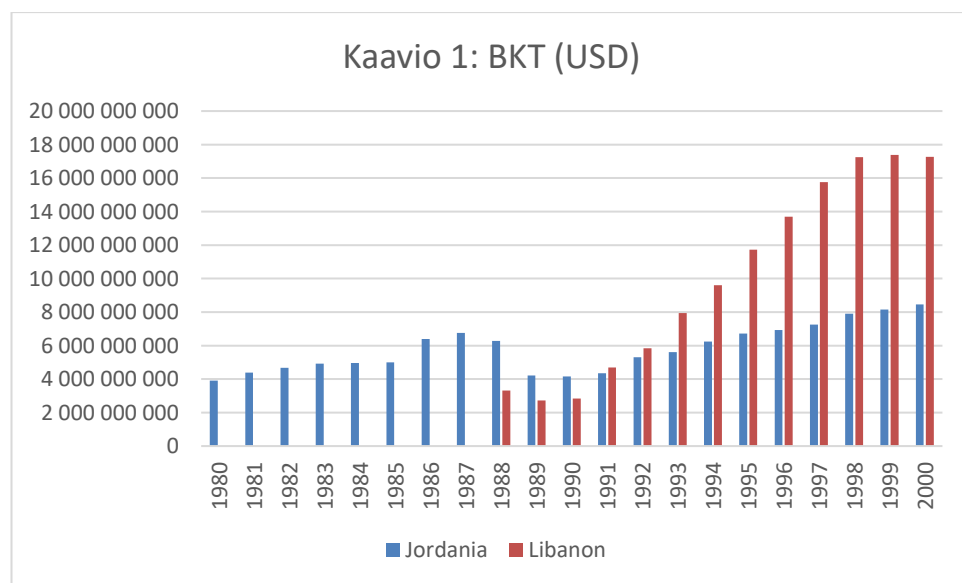
⁴⁵ Robins, 2004, 149.

tukien maksuun. Tilanne kääntyi pääläelleen, kun Syyrian vaikutusvalta Libanonissa kasvoi ja oloja monimutkaistamaan saapui muita toimijoita kuten Irak, joka vastusti Syyrian kasvavaa vaikutusvaltaa ja alkoi tukea Libanonin sisäisiä liikkeitä 1990-luvulta lähtien rahoittamalla Syyrian vastaisia sissitoimijoita.⁴⁶

Tyhjentäviä vastauksia ei kenelläkään ole tarjota, mutta aikaisemman kirjallisuuden tulkintoja, havaintoja ja analyysyjä voidaan arvioida uuden tiedon sekä teorian valossa. Lopputulos on lista tapahtumia ja lukuja, jotka osoittavat, kuinka kaksi erilaisessa tilanteessa olevaa maata reagoivat ja selviytyivät syvästä laskusta talouden tunnusluvuissa. Seuraavissa luvuissa esittelen syitä, joilla aikaisempi tutkimus selittää BKT:n, viennin ja tuonnin muutoksia Jordaniassa sekä Libanonissa vuosien 1980–2000 aikana. Samalla nostan esille poikkeuksia ja pohdin selitysmalleja keskisuurten valtioiden viitekehysten kautta.

2.2 Velkarahaa ja talousreformejä – BKT:n kasvu ja kriisistä elpyminen

Taloudellisten vaikutusten mittaaminen täysin objektiivisesti lienee mahdotonta, sillä kuten kriisin määrittelyn vaikeudesta mainittiin, yhtä oikeaa tapaa hahmottaa taloudellista kriisiä ei ole ja siitä vallitsee tutkijoiden parissa konsensuksen puute. Tämän vuoksi käsitellessäni taloudellisen kriisin vaikutuksia tarkastelen mittareita, jotka kuvaavat laajemmin valtion talouden tilaa. Bruttokansantuote on yksi mittari, joka antaa kuvauksen talouden tilasta, kuten Kobrak ja Wilkins mainitsevat.⁴⁷

Maailmanpankin tilastoista voidaan tulkita valtioiden BKT:n kehitystä pitkällä kahdenkymmenen vuoden aikavälillä, jolloin tarkasteltava kriisi on ajankohdan puolivälissä. Kaavio osoittaa BKT:n kasvun

⁴⁶ Harris, 2012, 232, 239, 254.

⁴⁷ Kobrak & Wilkins, 2013, 3.

Jordaniassa olleen tasaisesti kasvavaa vuodesta 1980 vuoteen 1988. Trendi oli maltillisesti kasvava. Ensimmäinen poikkeus, josta voidaan kriisin vaikutuksia nähdä, löytyy vuoden 1989 luvuista, jolloin BKT laski kuudesta miljardista (USD) neljään miljardiin. Tämän jälkeen BKT:n trendi oli maltillisesti kasvava ja valtion taloutta elvytettiin lainarahalla kansainvälisiltä markkinoilta. Vuoteen 2000 mennessä Jordanian BKT oli kahdeksan ja puolen miljardin tuntumissa.

Libanonin osalta Maailmanpankilla tilastoja on tarjota vasta vuodesta 1988. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Libanonin pankkiviranomaiset eivät ole sisällissodan vuoksi kyenneet toimittamaan luotettavia tietoja kansainvälisille toimijoille. BKT:n kehitys Libanonissa oli ennen vuotta 1989 samankaltainen kuin Jordaniassa ja vuoden 1990–1991 kriisin vaikutukset näkyvät näissä luvuissa. BKT oli vuonna 1988 kolme miljardia, kun alimmillaan se oli vuonna 1989 reilussa kahdessa miljardissa dollarissa. Molempien valtioiden talous lähti kasvamaan samaa vauhtia vuoteen 1992 asti, jonka jälkeen on havaittavissa selkeä ero Libanonin osalta. Valtion BKT kasvoi viidestä miljardista seitsemääntoista miljardiin dollariin vuosien 1992–2000 aikana. Ero kasvussa selittyy Libanonin velkaantumisessa paljon suuremmassa määrin kuin mitä Jordaniassa. Tämän osoittaa kirjallisuus, sillä Harris käsittelee Libanonin valtavaa velkaantumista sisällissodan jälkeen.⁴⁸

Persianlahden sota esitettiin yhteiseksi arabimaiden huoleksi, ja se vaati yhteistä rintamaa ratkaisussa. McHugon mukaan Irakin presidentin Saddam Husseinin Kuwaitin miehitys pyrittiin rinnastamaan Palestiina-kysymykseen. Hän tulkitsee, että Hussein olisi asettanut nämä kaksi eri kysymystä ratkaistavaksi yhdellä toimella. Ongelman rinnastaminen ja kytkeminen yhteen ratkaisuun sai McHugon mukaan muutkin arabimaat ja etenkin PLO:n tukemaan Irakin armeijan toimia Kuwaitissa. Tämä pohdinta osoittaa, kuinka hajanainen linja Libanonissa ja lisäksi Jordaniassa oli miehityksen suhteen sekä laajemmin arabimaissa. Rinnastamalla kaksi kysymystä yhden ratkaisun taakse Hussein pyrki saamaan toimilleen niin poliittista kuin taloudellista tukea miehitykselle. On olennaista muistaa Irakin motiivit Kuwaitin miehitykseen. Kahdeksan vuotta kestänyt sota Iranin kanssa oli tyhjentänyt valtion kassan ja velkojen määrä niin arabi- kuin länsimaille oli merkittävä. McHugo nostaa esille muun muassa Syyrian ja Egyptin toimet ja valinnat niin sanotusti “puolien valinnassa” Persianlahden sodan yhteydessä.⁴⁹

Mielenkiintoista onkin huomata, kuinka hän esittää Egyptin saaneen anteeksi velkoja valitessaan lännen tukemisen Irakia vastaan Kuwaitin miehityksen osalta.⁵⁰ Samalla hän mainitsee, että Jordania on tukenut Irakia ja tätä on puoltanut lisäksi kansan tuki Jordanian päättäjille. Tällä huomiolla McHugo herättää tärkeän kysymyksen, jota muu kirjallisuus ei mainitse. Vaikuttiko Jordanian kuninkaan Husseinin

⁴⁸ Harris, 2012, 259–260.

⁴⁹ Mc Hugo, 2016, 240, 247.

⁵⁰ Robins, 2004, 178–180.

valintaan hylätä Irak ja tuomita sen teot miehityksen suhteen toivo maan velkojen anteeksi saamisesta? Tätä on toki mahdotonta osoittaa ilman aineistoa, joka näin toteaisi. Velkojen merkitystä ja vaikutusta talouden kehitykseen on vaikea sanoa perehtymättä niihin tarkemmin, mutta niiden vaikutusta ei voi jättää mainitsematta. Saattaa olla, että koska sisällissota on suhteellisen tuore tapahtuma, ettei sitä ole vielä ehditty tutkimaan tarkemmin. Asian käsittelyn jättäminen pintatasolle ei siis välttämättä tarkoita, etteikö kriisillä olisi ollut merkittäviä vaikutuksia Libanonin talouteen toisin kuin Jordaniassa.⁵¹

William Harrisin Libanonin historiaa käsittelevä teos sivuaa Persianlahden sodan vaikutuksia valtion talouteen, mutta se ei ole samalla tavalla keskiössä kuten Robinsin teoksessa Jordanian osalta. Tämä saattaa johtua siitä, että Libanonin ja Irakin välinen suhde ei ole yhtä läheinen kuin mitä Jordanian ja Irakin on. On mahdollista, että Irakin ja Libanonin välinen kauppa ei ole niin merkittävää, että sitä olisi nähty tärkeäksi käsitellä historian teoksessa, sillä tutkimuksessa ei ole varsinaisesti rajattu taloutta ulos käsittelystä. Taloutta nimittäin käsitellään, mutta pääosin sisäpolitiikan näkökulmista. Toisaalta kriisin käsitteleminen pintatasolla saattaa selittyä tutkijoiden näkökulmaeroista. Robinsin teos edustaa globaalia vaikutusta ja käsittelee asioita laajemmin, kun taas Harris keskittyy enemmän Libanonin sisäisiin tapahtumiin. Sisällissodan merkitys Libanonissa vuosina 1980–2000 on niin suuri, että se dominoi tutkimusta.

Harrisin laskelmien mukaan BKT oli kokenut 40 % laskun vuosien 1987–1990 aikana. Harrisin käyttämät tilastot oli kerätty indexmundi-nimiseltä sivustolta, joka kerää tilastoja eri paikoista ja toimittaa nämä luvut yleiseen käyttöön ymmärrettävässä muodossa. Tämä herättää kysymyksiä, sillä sivusto ei ainakaan oman kertomansa mukaan esitä avoimesti tietoa siitä, miten tilastot on kerätty tai minkälaisia metodeja ja toimintamalleja heillä on. Harrisin käyttämät luvut eivät oikeastaan kerro mitään niiden lähteistä. Toisaalta vertasin hänen käyttämiä lukuja Maailmanpankin lukuihin, joita itse käytän, ja ero luvuissa oli noin 7 % eli luvut ovat oikeassa mittakaavassa.⁵²

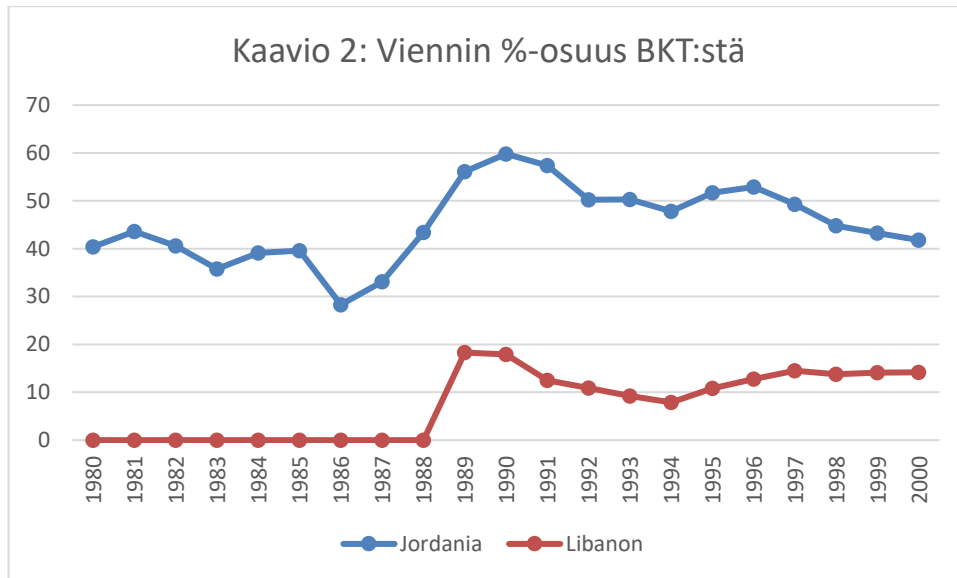
2.3 Viennin ja talouskriisin suhde

Toisin kuin Euroopassa ja Yhdysvalloissa sekä länsimaissa yleisemminkin vuoden 1973 öljykriisi oli Lähi-idän maille tuottoisa aikakausi. Öljyn kalliin hinnan vuoksi kansalaisilla oli enemmän rahaa käytössään ja tämä näkyi niissä maissa, joissa ei varsinaisesti tuotettu öljyä. 1980-luvulle tultaessa öljyn hinnan romahdus käynnisti taloudellisen laman Jordaniassa. Robinsin käyttämät Jordanian keskuspankin toimittamat tilastot osoittavat kuitenkin pidemmällä aikavälillä valtionvelan laskeneen 57,6 prosentista 30,5 prosenttiin

⁵¹ Harris, 2012, 242–243.

⁵² Harris, 2012, 259.

vuosina 1967–1981. Velkojen lasku kertoo kasvaneesta BKT:stä eli luku ei suoraan kerro velan määrästä vaan nimenomaan sen suhteesta valtion talouden kokoon.

Maailmanpankki, 2021.

Jordaniassa viennin prosentuaalinen osuus BKT:stä on ollut vaihteleva vuosina 1980–1986. Alimmillaan vienti kävi 28,3 prosentissa suhteessa BKT:hen, mutta vuosina 1987–1990 viennin osuus kasvoi kolmestakymmenestä prosentista kuuteenkymmeneen prosenttiin suhteessa BKT:hen. Persianlahden sodan aikaan vuodesta 1990 alkaen viennin osuus kuitenkin pysyi aina vuoteen 2000 saakka yli 40 prosentissa. Sodan vaikutus on näkyvissä, mutta syvää laskua viennissä ei ole havaittavissa. BKT kuitenkin kasvoi vuoden 1990 jälkeen tasaisesti kuten aikaisemmassa kappaleessa todettiin. Tilastosta voidaan siis päätellä, että Jordania kykeni löytämään uusia vaihtoehtoisia vientimaita kriisin myötä. Jordania alkoi avata markkinoitaan, sillä se pyrki aktiivisesti liittymään Maailman kauppajärjestön (WTO) jäseneksi.

Libanonin osalta tarkasteltavia lukuja on vasta vuodesta 1986 lähtien. Lähtötilanteessa vuonna 1986 viennin osuus BKT:stä on 18,3 prosenttia. Kriisin vaikutusta vientiin on vaikea osoittaa sillä tilastoissa ei näy mitään merkittävää pudotusta viennissä. Pikemminkin viennin osuus BKT:stä laskee maltillisesti seitsemästoista prosentista kahdeksaan prosenttiin vuosina 1988–1994. Tämän jälkeen vuoteen 2000 saakka viennin osuus asettuu noin neljääntoista prosenttiin. Aikaisemman kappaleen BKT:n lukuihin verrattuna Libanonin viennin määrä ei muuttunut paljoa suhteessa BKT:seen vaikka BKT tosiasiasa kasvoi huomattavasti kriisin jälkeen.

Robins kuvaa Irakin ja Jordanian välistä syventynyttä läheisyyttä vääjäämättömäksi. Sanavalinta herättää ajatuksen siitä, että Robins pitää Jordaniaa valtiona, jonka on ikään kuin pakko olla suuren valtion vaikutuspiirissä. Ajatusta voidaan pitää ongelmallisena, sillä se kyseenalaistaa valtion suvereniteetin.

Toisaalta Robinsin tulkinta ottaa huomioon alueen epävakaat suhteet valtioiden välillä ja sen, miten herkästi diplomaattiset suhteet voivat kariutua.

Elorannan määritelmä heikosta valtioista sovellettuna Jordaniaan ja sen suhteeseen Irakiin osoittautuu lisäksi osittain paikkaansa pitäväksi, mikäli tarkastelee Robinsin kuvausta valtioiden välisistä suhteista. Robins korostaa valtioiden välistä syventynyttä suhdetta etenkin kaupankäynnissä sillä niin valtiollisella kuin kaupallisella puolella vuorovaikutus oli aktiivista. Jordanian hyötyessä tilanteesta oli tämä lisäksi myöntyväisempi Irakia kohtaan. Robinsin mukaan syventyvä yhteistyö hyödytti molempia aina Kuwaitin hyökkäykseen asti.⁵³ Toisaalta Jordanian talous ja maan talouspolitiikka oli muutoksessa kriisin jälkeen, joten Jordaniaa ennen vuotta 1990 voi kuvata heikoksi valtioksi.

Aikana ennen Persianlahden sotaa Libanonin sisällisota oli sekasortoisimmassa vaiheessa ja valtion infrastruktuuri kärsi huomattavasti maan sisäisistä taisteluista. Erilaiset miliisiryhmät veivät valtion verotulot ja tuotot tullimaksuista. Levottomuuksien keskellä rikolliset ryhmät olivat aktiivisia pimeillä markkinoilla ja häiritsivät talouden kehitystä. Tämän merkityksestä Harris mainitsee aseiden ja huumeiden määrän kasvun kaduilla, mutta taloudellisen vaikutuksen analyysi puuttuu. Valtio ratkaisi taloudelliset ongelmat alijäämäisillä budjeteilla. Harris ei kuitenkaan mainitse mitään siitä, kenelle valtio velkaantui vuosina 1982–1985, jotka hän nostaa esille. Merkittävin vaikutus kohdistui valtion myynti- ja tuotantosektorille, joka oli Harrisin mukaan halvaantunut.⁵⁴

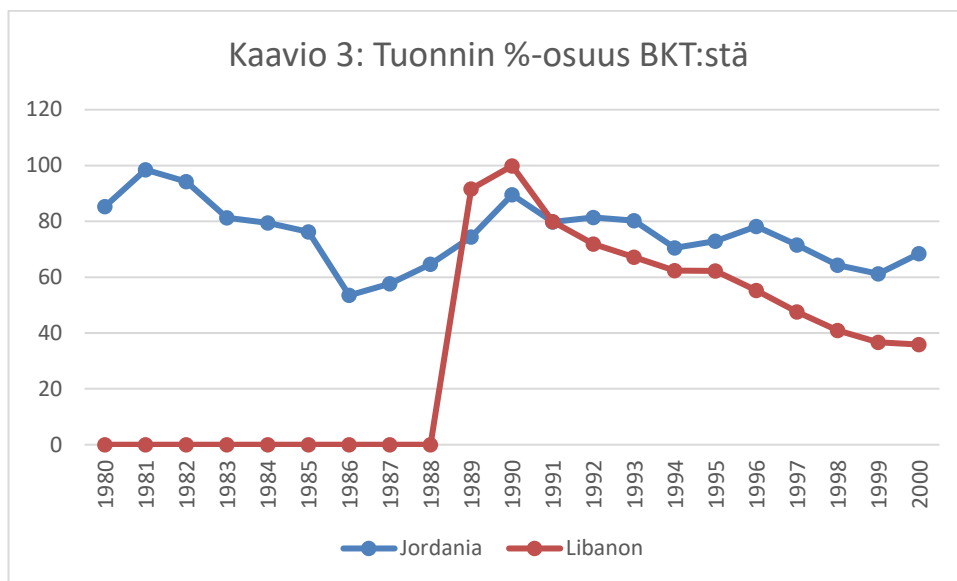
2.4 Talousreformi ja uudelleenrakentaminen - Tuonti kriisin jälkeen

Etenkin Jordanian kohdalla, mutta myös Libanonin taloudellisista ongelmista on keskusteltu ennen vuotta 1990. Persianlahden sodan aiheuttama kriisi ei ollut syy taloudellisen ahdingon kasvulle vaan enemmän katalysaattori kriisille. On syytä pohtia sitä, että olisiko maiden tilaa kutsuttu kriisiytyneeksi ilman sotaa, vai voidaanko ajatella talouden perustilan olleen huono yleisesti. Jordania oli kuitenkin heikossa tilanteessa ja Robinsin mukaan tapahtumat Kuwaitissa kiihdyttivät entisestään ahdinkoa ja talouden kriisi syveni.⁵⁵ Valtion tuonnin määrää tarkastelemalla saadaan kuva siitä, kuinka kriisi on vaikuttanut maan ostovoimaan sillä heikossa tilanteessa valtion talouden kasvu, hidastuu ja kaupankäynti muuttuu markkinoilla.

⁵³ Robins, 2004, 149, 153.

⁵⁴ Harris, 2012, 252–253.

⁵⁵ Robins, 2004, 181–182.

Tuonnin osuus BKT:stä Jordaniassa oli tarkastelun ajankohdan alussa reilussa 80 prosenttia suhteessa BKT:hen ja kehitys vuoteen 1989 oli vaihteleva, mutta laskeva päättyen 74 prosenttiin. Kriisin iskiessä tuonti koki pienen notkahduksen noin 90 prosenttia, jonka jälkeen tuonnin suhteellinen määrä laski vuoteen 2000 mennessä lähes 70 prosentin tuntumaan. Libanonissa tuonti taas koki erilaisen kehityskaaren vuosien 1988–2000 aikana, joilta dataa on olemassa. Lähtötilanne oli 91 prosentissa ja kriisin aikana on havaittavassa pieni notkahdus, kuten Jordanian kohdalla havaittiin. Tuonnin suhteellinen määrä laski Libanonissa vuodesta 1990–2000 vuosittain paitsi vuosina 1994–1995 pysyi samana. Selittäviä tekijöitä talouksien kehityksen eroille on monia.

Jordaniassa alettiin ajamaan aiempaa liberaalimpaa talouspolitiikkaa ja markkinoita ulkomaille avattiin. Tavoite liittyä WTO:n jäseneksi näkyy tuonnin määrässä ja sen pysymisessä korkealla tasolla.⁵⁶ Libanonissa panostettiin omaan tuotantoon ja uudelleenrakennettiin sodassa kärsinyttä tuotantokapasiteettia. Kriisistä toivuttiin eri tavoilla.

⁵⁶ Robins, 2004, 182.

3 JÄLKIMAININGIT – 1991 – 2000

Persianlahden sodan jälkeen Kuwait vapautettiin ja Irakin joukot palasivat kotimaahansa. Kansainvälisen yhteisön asettamat taloudelliset sanktiot pysyivät voimassa vielä sodan jälkeen ja kriisin vaikutukset alueeseen alkoivat näkyä niin valtioiden toimissa kuin 1990-luvun tutkimuksissa. Jordanian kehityssuunta muuttui ja sen suhde Irakin kanssa ei ollut enää samanlainen kuin ennen. Taloudellista vakautta lähdettiin hakemaan kansainvälisiltä markkinoilta.

Vuodesta 1991 lähtien Jordania alkoi harjoittamaan talouspolitiikkaa, joka tähtäsi jatkuvien ongelmien purkamiseen omassa talouden hoidossa. Korruptiota haluttiin kitkeä ja ihmisiä työllistää. IMF:n ja WTO:n tuella asetettuihin tavoitteisiin vaikutti olevan helpompi päästä. Jordanian toimia voidaankin kutsua taloudelliseksi reformiksi, sillä suunta oli liberaalimpi kuin aiemmin. Selkeät ohjenuorat auttoivat maata saavuttamaan vakaamman ja naapurimaistaan riippumattoman tilanteen. Yhdysvaltojen kanssa sovitut velkajärjestelyt ja lähempi suhde länsimaiden kanssa on taloudellisesti edesauttanut maan tilaa. BKT kasvoi tasaisesti kriisin jälkeisinä vuosina ja tämä on yksi merkki toimien vaikuttavuudesta.

Libanonin osalta kriisistä selviämisestä ei voida puhua yhtä positiivisesti kuin Jordanian kohdalla. Libanonin tilanne oli niin erilainen ennen ja jälkeen Persianlahden kriisin, että olisi hyvin hankalaa erottaa erillisen kriisin ja maan oman sekasorron tilan vaikutukset toisistaan varsinkaan taloudellisessa tarkastelussa. Tilastot ja aikaisempi tutkimus kuitenkin osoittavat, että Libanonissa olosuhteet muuttuivat vuosien 1980–2000 aikana ja sisällissota muutti luonnettaan. Kasvulle, kehittämiselle ja uudelleenrakentamiselle oli tilaa. Jyrkkä kasvu BKT:ssä on merkki kiihtyneestä talouden kasvusta, mutta se ei kerro tosiasiansa tilanteen luonteen muutoksesta ihmisten olojen näkökulmasta. Korruption vuoksi taloudellinen kasvu ei merkinnyt taloudellista hyvinvointia.

Naapurivaltioilla oli oma roolinsa tulevaisuuden edistysaskelissa. Vuosina 1990–2000 Syyria pyrki lujittamaan asemaansa Libanonissa. Syyrian intresseissä oli pitää talous ”sellaisenaan”, eli vain

välttämättömyksistä pidettiin huolta ja kansa ruokittiin, eikä kasvulle ollut tilaa tai tarvetta, ei myöskään uudelleenrakentamiselle.⁵⁷ Vaikutukset näkyivät kansalaisten toiminnassa, sillä talouden näkymät olivat huonot 2000 luvulle tultaessa, ja väestöä muutti paljon ulkomaille töihin. Lopulta Libanonin sisällissota sai jonkinlaisen päätöksen Israelin vetäytyessä Libanonista vuonna 2000. Sisällissodan vaikutukset maan tulevaisuuteen jäävät tutkijoiden uudelleen arvioitaviksi.

⁵⁷ Harris, 2012, 258.

4 PÄÄTÄNTÖ

Kriisintutkimuksessa taloudellisten vaikutusten tarkastelu osoittaa sen, että havaintoja voidaan tarkastella erilaisin mittarein ja näistä tehdä johtopäätöksiä. Persianlahden sodan vaikutukset Lähi-idän alueeseen olivat mittavat, mutta erityisesti vaikutus keskisuuriin maihin nousi tässä tutkimuksessa keskiöön. Aiheesta tehty tutkimus esittää omat johtopäätöksensä, mutta erilliselle tarkastelulle on selkeä tarve myös jatkossa.

Libanonin ja Jordanian taloudet olivat huonossa tilassa jo ennen kriisin alkua, ja kriisin myötä ahdinko vain syveni. Taloudellisen kriisintutkimus osoittaa kuitenkin, että vaikka valtion taloudenhallinta olisikin epävakaalla pohjalla, voi syvä kriisi antaa mahdollisuuden korjausliikkeille. Tyhjentävää teoriaa siitä, kuinka kriisi vaikuttaa keskisuuriin valtioihin on vaikea osoittaa ilman laajempaa tutkimusta, jossa hyödynnetään perusteellisemmin tilastotieteellisiä menetelmiä. Euroopassa on vastaavaa tutkimusta viime aikoina tehty, joten vastaavaa tarkastelua olisi suotavaa tehdä myös Lähi-idässä, jossa tällä hetkellä on avoimia konflikteja ja jo pitkään jatkuneita sisällissotia.

Tutkimusta on tehty suunnattuna länsimaalaiselle yleisölle, jolloin alueen monimuotoiset näkökulmat ja kokemukset jäävät vähemmälle huomiolle. Tervetullut olisi sellainen näkökulma, joka huomioi niin paikallisten äänen tavalla, joka puhuttelisi lisäksi laajempaa yleisöä. Jatkossa voisi tutkia vaikka laajemmin aikaisempaa kirjallisuutta ja käsitellä lännessä tehtävää tutkimusta kriisin keskellä olevista maista Euroopan ulkopuolella.

KIRJALLISUUSLUETTELO

Tutkimuskirjallisuus:

- Cobham, D., & Dibeh, G. (Eds.) (2009). Monetary policy and central banking in the Middle East and North Africa: The political economy of central banking in the MENA region with special reference to Lebanon . Routledge.
- Combs, J.G., Crook, T.R. and Rauch, A. (2019), Meta-Analytic Research in Management: Contemporary Approaches, Unresolved Controversies, and Rising Standards. Jour. of Manage. Stud.
- David Rodman (2012) Friendly Enemies: Israel and Jordan in the 1973 Yom Kippur War, Israel Journal of Foreign Affairs.
- Eloranta, J, Golson and Moreira, M.C. (2019). Small and Medium Powers in Global History: Trade Conflicts, and Neutrality from the 18th to the 20th Centuries. Routledge.
- Harris, W. W. (2012). Lebanon : A history, 600-2011. New York: Oxford University Press.
- Harvie, C, Salman Saleh, A. (2008). Lebanon's economic reconstruction after the war: A Bridge too far? Journal of Policy Modeling. Elsevier.
- Kobrak, C. & Wilkins, M. (2013). History and financial crisis: Lessons from the 20th century. Routledge.
- Myllyntaus, T. (toim.). (1998). Economic crises and restructuring in history: Experiences of small countries. St. Katharinen: Scripta Mercaturae Verlag.
- Moss, D, Bartlett, N. (2002) Note on WTO Disputes: Five Major Cases. Harvard Business School.
- McHugo, J. (2016). A concise history of the Arabs. Saqi: Saqibooks.
- Robins, P. (2004). A history of Jordan. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tamaki, T, Ojala, J. (2019) Comparing Post-War Japanese and Finnish Economies and Societies: Longitudinal perspectives.
- Peet, R. (2009). Unholy trinity : The IMF, world bank and WTO. London: Zed Books.
- Swaidan, Ziad & Nica, Mihai. (2002). The 1991 Gulf war and Jordan's economy. Middle East Review of International Affairs.

Tilastot:

- Maailmanpankki: (Väestön määrä) United Nations Population Division. World Population Prospects: 2019 Revision. (2) Census reports and other statistical publications from national statistical offices, (3) Eurostat: Demographic Statistics, (4) United Nations Statistical Division. Population and Vital Statistics Report (various years), (5) U.S. Census Bureau: International Database, and (6) Secretariat of the Pacific Community: Statistics and Demography Programme.

Internetlähteet:

Nationmaster, 2021.

https://web.archive.org/web/20131105011128/http://www.nationmaster.com/graph/mil_gul_war_co_a_for-military-gulf-war-coalition-forces

Luettu: 20.4.2021.

Yhdysvaltain ulkoministeriö: Lebanon.

<https://2001-2009.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/108487.htm>

Luettu: 20.4.2021.

Nationsonline, 2021, Map of Jordan.

https://www.nationsonline.org/oneworld/map/jordan_map.htm

Luettu: 21.4.2021.

Maailmanpankki, Tilastojen keruumetodit, 2021.

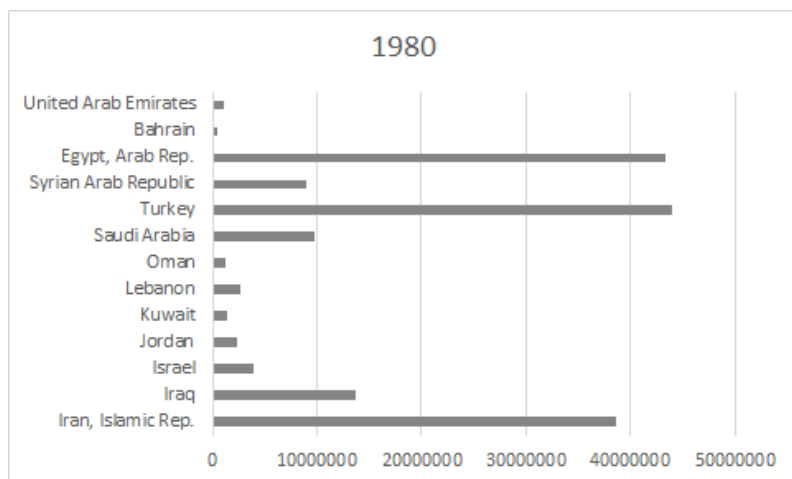
Luettu, 29.4.2021.

<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906531>

<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/898473>

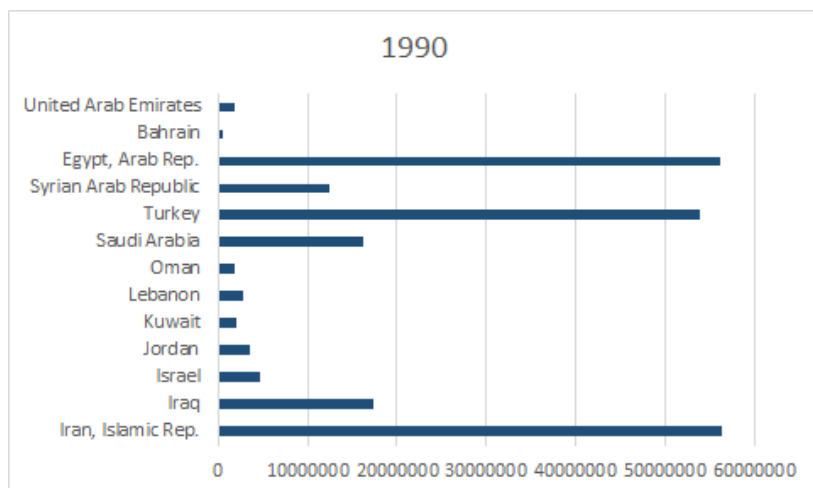
LIITTEET

LIITE 1

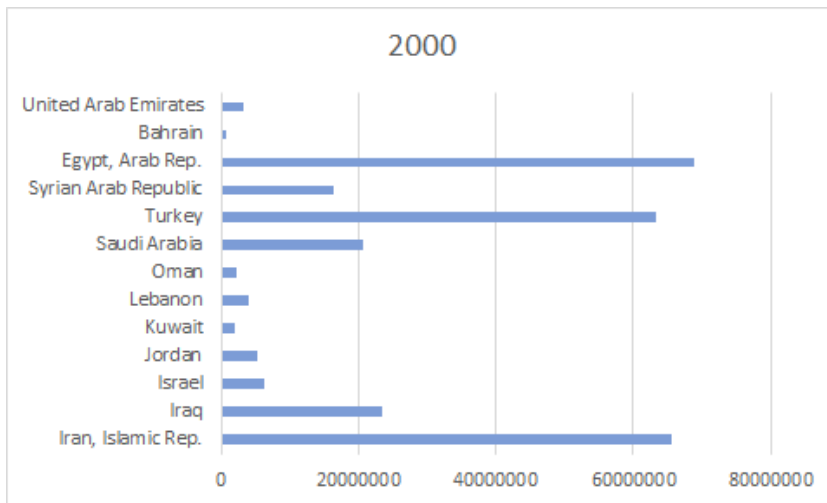
Väestönäärä 1980, Jordan: Data source: United Nations World Population Prospects, (Israel).
Data source: Central Bureau of Statistics. Viitattu: 26.11.2020

LIITE 2

Väestönäärä 1990, Jordan: Data source: United Nations World Population Prospects, (Israel).
Data source: Central Bureau of Statistics. Viitattu: 26.11.2020

LIITE 3

Väestön määrä 2000, Jordan: Data source: United Nations World Population Prospects, (Israel).
Data source: Central Bureau of Statistics. Viitattu: 26.11.2020